

mikko.lindroos@ulapland.fi

Sosiaali-oikeudessa – ja monella muullakin oikeuden ja yhteiskuntapolitiikan alalla – on omaksuttu tulkinta, jonka mukaan jo saavutettua oikeuksien tasoa ei voida laskea. Tästä saavutettujen oikeuksien opista käytetään nimitystä *heikennyskielto*, jonka nojalla lainsäätäjä ei voisi puuttua aiemmin lainsäädännössä tehtyihin parannuksiin oikeuksien tasosta. Tätä lainsäädännön tasoa perustellaan usein perus- ja ihmisoikeuksilla.

Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmämme on aikojen saatossa muovautunut varsin sirpaleiseksi kokonaisuudeksi, joka sisältää lukuisia etuuksia ja näiden muutoksia, joiden keskinäinen hierarkia on vaikeasti hahmotettavissa. Myös palvelujärjestelmästä on muodostunut vaikeaselkoinen, kun kunnat soveltavat suhteellisen väljää sosiaalihuollon lainsäädäntöä omien tulkintojensa kautta.

Sosiaalisia oikeuksia on julkisuudessa käsitelty lähinnä edunvalvonnallisina kysymyksinä eri väestöryhmien yhteydessä. Paljon keskustelua sosiaali-oikeudesta yhteiskunnassa aktivoivat *poliittiset päätökset sosiaalisia oikeuksia koskevista säästötoimenpiteistä*. Eduskuntatyössä näitä oikeuksien rajoituksia arvioi muiden valiokuntien ohessa perustuslakivaliokunta.

Tässä tutkimuksessa perehdyn eduskunnan perustuslakivaliokunnan tulkintakäytäntöön sosiaalisten oikeuksien heikentämiseen liittyvien rajoitusedellytysten sovellettavuudesta. Toisin sanoen tutkitaan sitä, *millä perusteilla perustuslakivaliokunta on todennut sosiaalisten oikeuksien rajoittamisen olevan sallittua*.

Sosiaaliset perus- ja ihmisoikeudet ja niihin liittyvät sosiaaliset oikeudet ovat erottamaton kokonaisuus. Yksittäinen muutos sosiaaliturvajärjestelmään vaikuttaa edunsaajan kannalta muihin perusturvan elementteihin. Siksi *kaikki rajoitukset, jotka koskevat sosiaalisia oikeuksia, tulisi tutkia perustuslakivaliokunnassa huolimatta siitä, koskeeko rajoitus välittömästi sosiaalisia perusoikeuksia*. Tällainen sosiaalisia oikeuksia koskeva rajoitus ei saa käydä kohtuuttomaksi yksittäisen edunsaajan näkökulmasta. Väitän, että *heikennyskielto ei olekaan suoranaisesti sääntö, vaan pikemminkin perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta noudatettava periaate*. Kyseenalaistan tämän periaatteen perus- ja ihmisoikeuskontekstissa.

Tämän vuoksi sosiaaliin oikeuksiin liittyvien lakiehdotusten arviointi on varsin haastavaa, jollei jopa mahdotonta ilman sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistusta. Kansalaisten luottamuksensuojan vuoksi olisi tärkeämpää yhtenäistää soveltamiskäytäntö ja luoda yksinkertaisempi etuusjärjestelmä, kuin tulkita vaikeaselkoista sosiaalialan lainsäädäntöä viranomaisesta riippuen. Perustoimeentulotuen siirto Kansaneläkelaitoksen järjestämisvastuulle oli ongelmistaan huolimatta oikea askel yhdenvertaisen soveltamiskäytännön takaamiseksi.

Nykyisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutuksen tavoitteet ovat kompromissi kansallisesta palveluiden yhdenvertaisuudesta ja paikallisesta itsehallinnosta. Uudistuksessa lisätään kansalaisten yhdenvertaisuutta palveluiden myöntämisperusteissa, mutta maakunnille jää itsehallinnollinen valta järjestää palvelut tarkoituksenmukaisella tavalla. Maakunnille jää vastuu yhtenäistää esimerkiksi lainsäädäntöä tarkentavat soveltamisohjeet. Sosiaalihuollon alaan kuuluvan lainsäädännön uudistuksessa ja sen soveltamisen yhteydessä on kyse *klassisesta sääntelyteoreettisesta problematiikasta lainsäädännön väljyydestä ja viranomaisen harkintavallasta*.

Aiheeseen liittyviä teemoja: *Heikennyskielto, SOTE-uudistus, perustulo, perusturva, lainsäädännön kokonaisuudistukset*